

КОВАЛЕНКО Тетяна Юріївна,

здобувач ДРІДУ НАДУ

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ САНАТОРНО-КУРОРТНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ: СУТНІСТЬ ПОНЯТЬ

Досліджується понятійно-категоріальний аппарат у сфері державного управління санаторно-курортним забезпеченням дітей в Україні, зокрема аналізується зміст основних понять, категорій та визначень, наданих у нормативно-правових документах. Визначається перелік специфічних ознак поняття «санаторно-курортне забезпечення дітей» та характеризуються його базові складові.

Ключові слова: державне управління, санаторно-курортне забезпечення, діти, основні поняття, визначення, специфічні ознаки.

Коваленко Т. Ю. Государственное управление санаторно-курортным обеспечением детей в Украине: сущность понятий

Исследуется понятийно-категориальный аппарат в сфере государственного управления санаторно-курортным обеспечением детей в Украине, в частности анализируется содержание основных понятий, категорий и определений, предоставленных в нормативно-правовых документах. Определяется перечень специфических признаков понятия «санаторно-курортное обеспечение детей» и характеризуются его базовые составляющие.

Ключевые слова: государственное управление, санаторно-курортное обеспечение, дети, основные понятия, определения, специфические признаки.

Kovalenko T. Y. Public administration of support of children's sanitaria and health resorts in Ukraine: essence of notions

The conceptual and categorical apparatus in the sphere of public administration by support of children's sanitaria and health resorts in Ukraine is investigated; in particular the context of the main notions, categories and definitions given in normative and legal documents is analyzed. The list of specific features of the notion «support of children's sanitaria and health resorts» is distinguished and its basic components are described.

Key words: public administration, sanitaria and health resorts support, children, main notions, definition, specific features.

Постановка проблеми. Організація відпочинку та санаторно-курортного лікування є одним із напрямів реалізації громадянами України конституційного права на охорону здоров'я, а його практичну реалізацію на локальному рівні управління безпосередньо забезпечують державні, комунальні та приватні заклади охорони здоров'я різного профілю (лікувально-профілактичні, санітарно-профілактичні, фізкультурно-оздоровчі, аптечні, науково-медичні, санаторно-курортні та ін.). Важливою проблемою державного управління у сфері охорони здоров'я, зокрема охорони здоров'я дітей, є підсистема санаторно-курортного забезпечення. Трагічні випадки загибелі дітей під час лікування в дитячих санаторіях, наочно продемонстрували актуальність існування значних управлінських проблем не тільки в організаційному плані, але й з позиції науково-методологічного супроводу санаторно-курортної діяльності [9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зв'язку з цим доречно зазначити, що в науковому плані проблематика державного управління у сфері охорони дітей розроблена ще недостатньо, представлена тільки висвітленням окремих напрямів управлінської діяльності. Так, дослідженню проблем державного управління у сфері соціального захисту дітей, реалізації їх соціальних прав присвячені наукові праці В. Довженко, Л. Волинця, Г. Задорожного, І. Чистякової, О. Яременка та ін. Проблеми соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, досліджуються в роботах А. Капської, О. Карпенка, М. Кравченко, В. Мороза, Н. Осадчої, І. Пеші, Ж. Петрочко. Проте й надалі залишається значна кількість державно-управлінських проблем, зокрема у сфері охорони здоров'я дітей, які є надзвичайно актуальними для українського суспільства і потребують належного вирішення.

Одним із факторів, що негативно впливає на керованість сфери санаторно-курортного забезпечення з боку держави, є існування значної кількості неузгоджених між собою нормативно-правових актів, які поряд із регулюванням суспільних відносин в інших сферах формують правове поле регулювання і санаторно-курортного забезпечення для різних категорій населення. І тут значним недоліком є суперечливість та невизначеність термінів, які застосовуються в нормативно-правових актах. Так, у Законі України «Про курорти» термін «курорти» суперечить терміну «курортні і лікувально-оздоровчі зони», наведеному в Законі України «Про охорону навколошнього природного середовища». Більш того, терміни «санаторій», «санаторно-курортне лікування», «санаторно-курортне забезпечення» взагалі не мають визначення в національному законодавстві [14]. Такий стан правового поля не забезпечує належну якість управління для всіх суб'єктів суспільних відносин у сфері санаторно-курортного забезпечення та потребує нагального упорядкування.

Мета статті – розкрити сутність поняття «державне управління санаторно-курортним забезпеченням дітей в Україні» як складової соціальної політики української держави.

Виклад основного матеріалу. З метою визначення змісту ключових понять у сфері державного управління санаторно-курортним забезпеченням дітей в Україні потрібно, проаналізувати складові цього конструкту з позицій системного підходу, по-друге, необхідно виявити специфічні ознаки даної сфери, функціонування якої регулюється державою.

Загальновідомо, що зміст поняття визначає сукупність суттєвих ознак окремих предметів, обраних для дослідження [13], які забезпечують можливість узагальнення цих предметів у конкретному середовищі. Тож перед вивченням змісту такого складного поняття, як «державне управління санаторно-курортним забезпеченням дітей в Україні», необхідно його розділити на більш прості складові, а саме: «державне управління» та «санаторно-курортне забезпечення дітей в Україні». Одразу ж зазначимо, що в основному змісті цієї статті мова буде йти про проблемну сферу державно-управлінської діяльності, що реалізується в межах української держави.

Здійснення управління у сфері охорони здоров'я має в Україні державницький характер і є визнаним фактом, який не потребує додаткового доведення. Так, у спеціальному науковому виданні «Енциклопедія державного управління» розкрито зміст таких понять, як «державна політика у сфері охорони громадського здоров'я», «державна політика щодо якості медичної допомоги», «державна політика стандартизації у сфері охорони здоров'я населення» тощо. Водночас доцільно зауважити, що напрям державного управління у сфері охорони здоров'я дітей як специфічної категорії населення залишився без належної уваги науковців, що додатково актуалізує необхідність наукової розробки заявленого напряму.

Державницький характер управління у сфері охорони здоров'я дітей в Україні підтверджується тим, що діти, як об'єкт державного управління, є специфічною групою населення щодо застосування державно-управлінського впливу, адже пріоритетне забезпечення всіх сфер життєдіяльності дитини відповідно до чинного законодавства України актуалізовано в нормативно-правових документах як на національному (закони України, укази Президента України, постанови уряду, нормативно-правові акти органів державної влади та органів місцевого самоврядування), так і на міжнародному рівні (хартії, конвенції, угоди). Так, серед основних нормативно-правових актів перш за все слід назвати такі: Закон України «Про охорону дитинства»; Закон України «Про оздоровлення та відпочинок дітей»; Закон України «Про ратифікацію Угоди між Урядом України та Урядом Швейцарської Конфедерації про надання безповоротної фінансової допомоги на проект "Охорона здоров'я матерів і дітей (неонатологія)"»; Указ Президента України «Про національну програму "Діти України"»; Державна програма відпочинку та оздоровлення дітей на період до 2008 р.; Програма організації медичної допомоги дітям, які постраждали внаслідок Чорнобильської та інших екологічних катастроф, що надається Республікою Куба, на 2003 – 2005 рр.; Конвенція ООН про права дитини; Європейська соціальна хартія та ін.

Конституційною основою реалізації права громадян України на охорону здоров'я є ст. 49 Конституції України. Основний закон держави визначає можливість безоплатного отримання громадянами України, а отже, і дітьми як специфічною групою населення, медичної допомоги в державних і комунальних

закладах охорони здоров'я [5]. Конституційні гарантії реалізації права на охорону здоров'я забезпечуються за рахунок:

- державного фінансування соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм;
- надання безоплатної медичної допомоги в державних та комунальних закладах охорони здоров'я;
- заборони скорочення кількості таких закладів;
- державного забезпечення норм санітарно-епідемічного стану в санаторно-курортних закладах.

Відповідно до чинного законодавства, санаторно-курортний заклад – це заклад охорони здоров'я, що забезпечує надання громадянам послуг лікувального, профілактичного і реабілітаційного характеру з використанням природних лікувальних ресурсів курортів та із застосуванням фізіотерапевтичних методів, дієтотерапії, лікувальної фізкультури тощо. Правовий статус цих закладів визначено в Законі України «Про курорти» (2000), Загальному положенні про санаторно-курортні заклади, затвердженному Кабінетом Міністрів України 11 липня 2001 р. та інших нормативно-правових актах.

Перелік видів санаторно-курортних закладів затверджується центральними органами виконавчої влади у сфері охорони здоров'я – Міністерство охорони здоров'я України. Саме міністерство визначає напрями спеціалізації дитячих санаторно-курортних закладів з урахуванням лікувальних властивостей природних ресурсів курортів. Санаторно-курортні заклади проводять комплексне й повноцінне лікування, медичну реабілітацію та профілактику захворювань [16].

Відповідно до мети даного дослідження в подальшому постає необхідність більш детального розгляду змісту поняття «санаторно-курортне забезпечення». Так, за словником С. І. Ожегова, слово «забезпечення» слід розуміти як те, чим забезпечують кого-небудь [7]. Забезпечити – означає створити надійні умови (гарантії) для здійснення чого-небудь. За великим тлумачним словником, поняття «забезпечення» визначається як постачання чогось у достатній кількості, задоволення кого-небудь або чого-небудь у якихось потребах [3].

Дослідницькі підходи до визначення змісту поняття «забезпечення» мають суттєві розбіжності в різних галузях науки. Так, представники юридичних наук

розглядають термін «забезпечення» як діяльність державних органів, громадських організацій, посадових осіб і громадян зі здійснення своїх функцій, компетенцій, обов'язків з метою створення оптимальних умов для суворої і неухильної реалізації правових приписів і правомірного здійснення прав і свобод громадян. Термін «забезпечення» означає також певний результат діяльності як факт, що підтверджує реалізацію на практиці державних гарантій щодо соціальних прав і свобод громадян [14].

Важливо акцентувати, що безпосередньо сам термін «забезпечення», як правило, не має широкого самостійного застосування, а найчастіше є складником певних термінологічних словосполучень, таких як «соціальне забезпечення», «соціально-побутове забезпечення», «медико-санітарне забезпечення», «матеріальне забезпечення», «фінансове забезпечення», «організаційне забезпечення», «технічне забезпечення» тощо. Найбільш наближеним до предмета даного дослідження, а саме сфери санаторно-курортного забезпечення дітей, слід вважати словосполучення «соціальне забезпечення». Тож розглянемо наукові підходи до його тлумачення більш детально.

Термін «соціальне забезпечення» уперше був застосований у законодавстві США в Законі про соціальне забезпечення (1935 р.). Пізніше Міжнародна організація праці прийняла цей термін для постійного використання, оцінивши його як простий і доступний для розуміння всіма одного з всеохоплюючих виражень та найглибших сподівань людей усього світу [6].

Соціальне забезпечення – це система правових норм, якими регулюються суспільні відносини з соціального матеріального забезпечення, обслуговування та утримання громадян у разі настання соціальних ризиків, тобто заздалегідь непередбачуваних подій, з настанням яких громадянин або його сім'я втрачає здоров'я, а також засоби до існування через незалежні від них обставини й потребують матеріальної підтримки або соціальних послуг від держави [16].

Соціальне забезпечення за часів існування СРСР являло собою, насамперед, систему матеріального забезпечення трудящих (та членів їх родин) у випадку інвалідності, втрати годувальника, настання старості тощо за рахунок коштів державного бюджету [15]. Так, соціальне забезпечення Н. А. Семашко розуміє як ті види матеріальних благ та послуг, що отримали громадяни від суспільства в

безоплатному порядку (медичне обслуговування, пенсії і допомоги з держбюджету, система заходів санаторно-курортного обслуговування, забезпечення членів кооперативно-колгоспних організацій через фонди суспільного споживання, забезпечення з коштів громадських організацій і системи взаємодопомоги тощо) [12].

На відміну від такого традиційного підходу, як вважає вітчизняна дослідниця з проблем соціального захисту населення у сфері державного управління М. В. Кравченко, у новітній історії української держави відбулась трансформація поняття «соціальне забезпечення», адже разом із запровадженням ринкових форм господарювання, розвитком громадського сектору, суттєвим збільшенням кількості суб'єктів державно-управлінського впливу закономірного розширення набув і зміст суспільних відносин у соціальній сфері. Дослідниця акцентує, що сьогодні поняття «соціальне забезпечення» слід сприймати як складову більш широкого поняття, «соціальний захист» [6]. На думку В. А. Аралова і А. В. Левшина, соціальне забезпечення – це система державних та громадських заходів із матеріального забезпечення громадян у старості, у разі настання інвалідності, хвороби, втрати годувальника і в інших випадках, встановлених законом [2]. Дослідник В. С. Андреєв трактує соціальне забезпечення як сукупність певних соціально-економічних заходів, пов'язаних із забезпеченням матері і дитини, громадян у старості і в разі непрацездатності, медичним лікуванням і обслуговуванням, що є важливим засобом профілактики та поновлення працездатності [1, с. 31].

Підсумовуючи погляди науковців щодо змісту поняття «забезпечення», можна зробити висновок, що в межах даного дослідження забезпечення слід розуміти як діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування та громадських організацій (об'єднань тощо) з нормативно-правової імплементації та сприяння в реалізації прав громадян на охорону здоров'я через механізм фінансування оздоровчо-профілактичних програм (локальних, міських, обласних, загальнодержавних) та утримання на балансі відповідних установ (санаторіїв, профілакторіїв, санаторно-курортних закладів, оздоровниць, база відпочинку тощо).

Визначення інших складових поняття «санаторно-курортне забезпечення» передбачає подальше скерування дослідницької уваги до термінологічної бази

вітчизняного законодавства. Так, у ст. 1 Закону України «Про курорти» (2000 р.) надається визначення терміна «курорт», який слід розуміти як освоєну природну територію на землях оздоровчого призначення, що має природні лікувальні ресурси, необхідні для їх експлуатації будівлі та споруди з об'єктами інфраструктури, використовується з метою лікування, медичної реабілітації, профілактики захворювань та для рекреації і підлягає особливій охороні [11]. Однак детального змісту терміна «санаторій» у національній базі нормативно-правових актів у сфері охорони здоров'я до цього часу так і не було надано, окрім того що в Національному стандарті України з туристичних послуг та тимчасового розміщення поняття «санаторій» тлумачиться як готель, розташований на території курорту або рекреаційної зони, який забезпечує надання послуг лікування в регламентованому режимі. Серед санаторіїв, які приймають дітей від 6 до 18 років та дітей з батьками, відповідно до цього стандарту розрізняють такі види: однопрофільний, багатопрофільний, спеціалізований [4].

З метою виявлення специфічних ознак поняття «санаторно-курортне забезпечення дітей» більш детально проаналізуємо положення основних нормативно-правових документів, якими регулюється діяльність у даній сфері. Відповідно до ст. 60 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (1992 р.) встановлено, що діти і підлітки перебувають під диспансерним наглядом. Медична допомога дітям надається закладами охорони здоров'я (у тому числі санаторно-курортними закладами та дитячими санаторіями. – Т. К.) та лікарями, що провадять господарську діяльність з медичної практики як фізичні особи – підприємці. Путівки до державних дитячих санаторіїв дітям надаються безоплатно [8]. У ст. 62 передбачено, що контроль за проведенням оздоровчих заходів (оздоровлення як структурний елемент системи санаторно-курортного забезпечення. – Т. К.) у навчальних закладах усіх типів, організаційно-правових форм та форм власності здійснюють органи та заклади охорони здоров'я разом з органами управління освітою і навчальними закладами. А громадський контроль здійснюють громадські організації відповідно до норм чинного законодавства.

Слід окремо акцентувати, що в цьому законі є спеціальний розділ, який стосується медико-санітарного забезпечення санаторно-курортної діяльності та відпочинку. Санаторно-курортні заклади здійснюють свою діяльність у порядку,

передбаченому законодавством про курорти. З метою забезпечення надання в них належної медичної допомоги (медична допомога як структурний елемент системи санаторно-курортного забезпечення. – *T. K.*) відкриття санаторно-курортного закладу, встановлення його спеціалізації (медичного профілю) та медичних показань і протипоказань для санаторно-курортного лікування здійснюється за погодженням центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я або уповноваженим ним на це органом (ст. 67 зазначеного закону).

Потреба в санаторно-курортному лікуванні (санаторно-курортне лікування як структурний елемент системи санаторно-курортного забезпечення. – *T. K.*) визначається лікарем за станом здоров'я хворого й оформляється в медичних документах відповідно до зразка, встановленого центральним органом виконавчої влади. Це забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я.

У вітчизняному законодавстві встановлено, що органи охорони здоров'я зобов'язані надавати санаторно-курортним закладам науково-методичну і консультивативну допомогу (науковий супровід як елемент системи санаторно-курортного забезпечення. – *T. K.*).

У ст. 68 цього закону визначено, що власники та керівники підприємств, установ і організацій, діяльність яких пов'язана з організацією відпочинку населення (включно і відпочинок дітей як структурний елемент системи санаторно-курортного забезпечення. – *T. K.*), зобов'язані створити здорові й безпечні умови для відпочинку, фізкультурно-оздоровчих занять, додержувати законодавства про охорону здоров'я і санітарно-гігієнічних норм, забезпечити можливість надання особам, які відпочивають, необхідної медичної допомоги.

З метою забезпечення відновлення здоров'я, як визначено в Законі України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працевдатності та витратами, зумовленими народженням та похованням», застрахована особа та члени її сім'ї (діти як члени родини; відновлення здоров'я як структурний елемент системи санаторно-курортного забезпечення – *T. K.*) мають право на отримання санаторно-курортного лікування, оздоровлення в спеціалізованих оздоровчих закладах (у тому числі дитячих) у межах цільових асигнувань фонду за наявності в застрахованої особи медичних показань [10].

При цьому важливо акцентувати, що Порядок медичного відбору і направлення на санаторно-курортне лікування встановлюють Міністерство охорони здоров'я України і Міністерство соціальної політики України як суб'єкти державного управління центрального рівня. Крім того, у вітчизняному законодавстві передбачена можливість здійснювати направлення на санаторно-курортне лікування в порядку, визначеному колективними договорами та угодами.

Проведений аналіз змісту вказаних нормативно-правових актів дозволяє сформулювати перелік ключових ознак поняття «санаторно-курортне забезпечення дітей»:

1) мета санаторно-курортного забезпечення дітей має комплексний характер, що полягає у здійсненні заходів з організації лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань серед цієї особливої категорії населення;

2) санаторно-курортне забезпечення дітей здійснюється на базі санаторно-курортних закладів, розташованих на територіях курортів державного та місцевого значення або в лікувально-оздоровчих місцевостях (курортах), із максимальним використанням природних лікувальних ресурсів, фізіотерапевтичних методів, діетотерапії, лікувальної фізкультури та забезпечення належних культурно-побутових умов ;

3) суспільні відносини у сфері державного управління санаторно-курортним забезпеченням дітей в Україні мають спеціально-дозвільний спосіб регулювання (порядок організації направлення дитини на санаторно-курортне лікування встановлюють ЦОВВ, що передбачає систему соціального включення чи сегрегації. – *T. K.*);

4) покриття витрат (повне або часткове) на санаторно-курортне забезпечення дітей здійснюється Фондом соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, Фондом соціального страхування від нещасних випадків, Державним бюджетом України та іншими бюджетами відповідно до чинного законодавства;

5) в Україні право дитини на санаторно-курортне забезпечення має імперативний характер (конституційне та законодавче закріплення норм права. – *T. K.*);

6) в Україні встановлено спосіб отримання соціального забезпечення певного виду, у тому числі й санаторно-курортного забезпечення дітей, за заявою.

Дослідження змісту поняття «санаторно-курортне забезпечення дітей», проведене на основі аналізу чинних нормативно-правових актів, дозволяє визначити його як комплексне поняття, структура якого має декілька взаємопов'язаних елементів:

- санаторно-курортні заклади (дитячі санаторії);
- санаторно-курортна допомога (медична допомога);
- санаторно-курортне лікування;
- оздоровлення;
- відпочинок;
- заходи з профілактики, відновлення здоров'я та медичної реабілітації;
- органи управління у сфері санаторно-курортної діяльності;
- науково-методичний та консультативний супровід санаторно-курортної діяльності.

Санаторно-курортна допомога тут розглядається як складовий елемент більш широкого поняття, тобто як один з елементів соціальної допомоги в широкому розумінні (виховання, освіта, психологічна та медична допомога). За таких умов скерування пацієнтів до установ та закладів санаторного типу здійснюється переважно службами соціального захисту з метою соціальної реабілітації тих, хто потрапив у складну життєву ситуацію. Санаторно-курортне лікування передбачає переважання заходів лікувального характеру над заходами соціальної реабілітації (діагностичні та лікувальні процедури, медичні втручання, призначення та нагляд лікаря, план лікування, прийом ліків тощо). Тобто за таких умов скерування пацієнтів до закладів санаторного типу здійснюється переважно лікувально-профілактичними установами й необхідність в ньому, залежно від стану здоров'я та наявності показань, визначає лікар.

Узагальнення вищезазначеного дозволяє сформулювати авторську позицію щодо визначення змісту поняття «державне управління у сфері санаторно-курортного забезпечення дітей», що полягає в здійсненні органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та роботодавцями цілеспрямованої управлінської діяльності щодо зміцнення правової

бази державних гарантій реалізації соціального права дитини на охорону здоров'я та проактивного сприяння всіх суб'єктів державного управління в реалізації можливостей дітей на відновлення і зміцнення здоров'я в спеціалізованих лікувально-профілактичних закладах за наявності в них певних медичних показань та відсутності протипоказань. Обов'язковою умовою застосування об'єктів, які перебувають у віданні органів державної влади чи органів місцевого самоврядування з метою задоволення потреб у санаторно-курортному забезпеченні дітей, є розташування цих об'єктів (установ, закладів) на землях оздоровчого призначення, що мають природні лікувальні ресурси.

Висновки. Отже, проведений аналіз дослідження змісту основних понять показав, що державне управління у сфері санаторно-курортного забезпечення дітей в Україні має потужну нормативно-правову базу (закони, укази Президента України, нормативно-правові акти уряду та інших суб'єктів управління всіх рівнів). Проведений аналіз змісту вказаних нормативно-правових актів дозволив авторові сформулювати перелік ключових ознак поняття «санаторно-курортне забезпечення дітей» та виокремити його структурні елементи. Проте автор доходить висновку, що функціональний стан чинної нормативно-правової бази є дуже недосконалим, що викликає значні труднощі в реалізації зasad державного управління у сфері санаторно-курортного забезпечення дітей і потребує суттєвого вдосконалення.

Список використаних джерел

1. **Андреев В. С.** Правовые проблемы социального обеспечения в СССР / В. С. Андреев // Советское государство и право. – 1967. – № 2 . – С. 30 – 34.
2. **Аралов В. А.** Социальное обеспечение в СССР / В. А. Аралов, А. В. Левшин. – М. : Госполитиздат, 1959. – 95 с.
3. **Великий** тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : Перун, 2002. – 1 440 с.
4. **ДСТУ4527:2006** Національний стандарт України. Послуги туристичні. Засоби розміщення. Терміни та визначення. – Режим доступу : www.magazine-rest.in.ua/files/terminology.doc.
5. **Конституція** України – основний закон суспільства, держави і громадянства в Україні : наук.-метод. рек. / І. Ф. Надольний, Т. О. Мандебура,

С. Д. Дзибик. – К. : Інкоре, 1997. – 180 с.

6. **Кравченко М. В.** Система соціального захисту населення як об'єкт державної політики: методологія та практика : монографія / М. В. Кравченко. – К. : Інформ.-аналіт. агентство, 2012. – 451 с.

7. **Ожегов С. И.** Словарь русского языка / С. И. Ожегов; под ред. Н. Ю. Шведовой. – 20-е изд. стереотип. – М. : Рус. яз., 1988. – 750 с.

8. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листоп. 1992 р. № 2801-XII // Відом. Верховної Ради. – 1993. – № 4. – Ст. 19.

9. **Після** смерті дитини в Криму перевірять усі дитячі санаторії. – Режим доступу : www.unian.ua/news/574426-pislyya-smerti-ditini-v-krimu-pereviryat-usi-dityachi-sanatoriji.html.

10. **Про загальнообов'язкове** державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працевдатності та витратами, зумовленими народженням та похованням» : Закон України від 18 січ. 2001 р. № 2240-III // Відом. Верховної Ради. – 2001. – № 14. – Ст. 71.

11. **Про курорти** : Закон України від 5 жовт. 2000 р. № 2026-III // Відом. Верховної Ради. – 2000. – № 50. – Ст.435.

12. **Семашко Н. А.** Право на социальное обеспечение / Н. А. Семашко. – М. : Изд-во МГУ, 1938. – 96 с.

13. **Сурмін Ю. П.** Майстерня вченого : підручник для науковця / Ю. П. Сурмін. – К. : НМЦ «Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2006. – 302 с.

14. **Чистякова I. O.** Поняття та принципи санаторно-курортного забезпечення / I. O. Чистякова // Трудове право та проблеми соціального захисту населення в контексті правової держави : матеріали наук.-практ. конф., м. Харків, 24 – 25 верес. 2010 р. / за ред. проф. В. С. Венедіктова. – Х. : Укр. асоц. фахівців трудового права, Харк. економіко-правовий ун-т, 2010. – С. 288 – 292.

15. Энциклопедический словарь / Б. А. Введенский (гл. ред.), Н. Н. Аничков [и др.]. – Т. 3. Пращур – Яя. – М. : БСЭ, 1955. – С. 669 – 670.

16. **Юридическая** энциклопедия: около 7000 статей / авт.-сост. : Л. В. Тихомирова, М. Ю. Тихомиров ; под ред. М. Ю. Тихомирова. – М. : Изд. г-на Тихомирова М. Ю. ; Юриинформцентр, 2001. – С. 192.